

95/8/A/2014

WYROK

z dnia 25 września 2014 r.

Sygn. akt SK 4/12*

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Teresa Liszcz – przewodniczący
Stanisław Biernat
Marek Kotlinowski
Stanisław Rymar – sprawozdawca
Sławomira Wronkowska-Jaśkiewicz,

protokolant: Krzysztof Zalecki,

po rozpoznaniu, z udziałem skarżącej oraz Sejmu i Prokuratora Generalnego, na rozprawie w dniach 3 czerwca oraz 25 września 2014 r., skargi konstytucyjnej Zofii Płażewskiej o zbadanie zgodności:

art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. 2009 r. Nr 205, poz. 1585, ze zm.) w zakresie, w jakim za osobę prowadzącą pozarolniczą działalność uważa się także współnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, z art. 32 ust. 1 oraz z art. 32 ust. 1 w związku z art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,

o r z e k a:

Art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2013 r. poz. 1442, 1623, 1650 i 1717 oraz z 2014 r. poz. 567, 598 i 1146), w zakresie odnoszącym się do współnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, jest zgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Ponadto p o s t a n a w i a:

na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643, z 2000 r. Nr 48, poz. 552 i Nr 53, poz. 638, z 2001 r. Nr 98, poz. 1070, z 2005 r. Nr 169, poz. 1417, z 2009 r. Nr 56, poz. 459 i Nr 178, poz. 1375, z 2010 r. Nr 182, poz. 1228 i Nr 197, poz. 1307 oraz z 2011 r. Nr 112, poz. 654) umorzyć postępowanie w pozostałym zakresie ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

UZASADNIENIE

I

* Sentencja została ogłoszona dnia 8 października 2014 r. w Dz. U. poz. 1366.

1. W skardze konstytucyjnej z 16 lipca 2010 r., uzupełnionej pismem z 24 sierpnia 2010 r. oraz pismem z 29 marca 2011 r., Zofia Płażewska (dalej: skarżąca) wniosła o orzeczenie przez Trybunał Konstytucyjny, że art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585, ze zm.; dalej: ustawa o systemie ubezpieczeń), zaliczając do katalogu osób prowadzących pozarolniczą działalność także wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, jest niezgodny z art. 32 ust. 1 oraz z art. 32 ust. 1 w związku z art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji.

1.1. Skargę wniesiono na tle następującego stanu faktycznego: W 2009 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych stwierdził, że skarżąca od czerwca 2005 r. do maja 2008 r. podlegała ubezpieczeniu emerytalnemu, rentowemu, wypadkowemu z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności jako wspólnik jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.

Wyrokiem z 11 sierpnia 2009 r. (sygn. akt XIV U 1272/09) Sąd Okręgowy w Warszawie XIV Wydział Ubezpieczeń Społecznych (dalej: sąd okręgowy), oddalił odwołanie. W uzasadnieniu za bezsporne uznano, że skarżąca była jedynym wspólnikiem spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Zgodnie zaś z art. 6 ust. 1 pkt 5 i art. 12 ust. 1 w związku z art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń, obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowemu i wypadkowemu podlegają wspólnicy jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. W ocenie sądu okręgowego, bez znaczenia dla sprawy pozostawała zatem odpowiedź na pytanie, czy skarżąca wykonywała jakiegokolwiek czynności związane z prowadzeniem spraw spółki. Obowiązkowemu ubezpieczeniu skarżąca podlegała bowiem z mocy prawa.

Stanowisko sądu okręgowego podzielił Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie Wydział III, który wyrokiem z 22 kwietnia 2010 r. (sygn. akt III AUa 905/09) oddalił apelację skarżącą.

Wyrokiem z 3 lutego 2011 r. (sygn. akt II UK 271/10), Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną skarżącą.

1.2. W ocenie skarżącej, art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń różnicuje na gruncie ubezpieczeń społecznych sytuację wspólników spółek z ograniczoną odpowiedzialnością ze względu na ich liczbę w danej spółce, nakładając zarazem na wspólnika będącego jedynym wspólnikiem tego rodzaju spółki kapitałowej obowiązek opłacania składek na ubezpieczenie społeczne. Zdaniem skarżącej, prawodawca ograniczył prawo własności przedmiotowo istotnych wspólników przez nałożenie dodatkowych obciążeń finansowych oraz inne prawo majątkowe, jakim jest prawo udziału, a przemawiać mają za tym następujące argumenty:

Po pierwsze, zróżnicowanie nie jest racjonalne, gdyż nie uwzględnia wielu modalności, jakie mogą pojawić się w związku z funkcjonowaniem spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Pomimo funkcjonalnego podobieństwa do sytuacji spółki jednoosobowej, zaskarżony przepis nie znajduje bowiem zastosowania ani do wspólników dwuosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, w której stosunek udziałów wskazuje na pozycję dominującą tylko jednego ze wspólników, ani do wspólników wieloosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, w której w następstwie rozdrobnienia lub treści umowy spółki można wyróżnić wspólnika dominującego.

Po drugie, zróżnicowanie nie znajduje uzasadnienia w innych obowiązujących przepisach, a w szczególności w regulacji odnoszącej się do struktury i organizacji spółek handlowych. W zaskarżonym przepisie prawodawca w jednakowy sposób traktuje bowiem wspólników spółek kapitałowych oraz spółek osobowych (tj. spółki jawnej, partnerskiej i

komandytowej), pomijając kapitałowy substrat spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz jej odrębność od wspólnika. Zarazem, obowiązkowym ubezpieczeniem emerytalnym, rentowym i wypadkowym prawodawca nie obejmuje wspólnika spółki komandytowo-akcyjnej, która jest wszakże spółką osobową z elementami spółki kapitałowej.

Po trzecie, wprowadzone zróżnicowanie jest niekonsekwentne. Obowiązkiem ubezpieczeniowym prawodawca nie obejmuje bowiem akcjonariusza jednoosobowej spółki akcyjnej, którego status niewiele różni się – w ocenie skarżącej – od statusu wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.

Po czwarte, zróżnicowanie nie ma związku ze szczególnym statusem jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Odnosząca się do tego rodzaju spółki odrębność regulacyjna na gruncie ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz. U. z 2013 r. poz. 1030) ma bowiem na celu ochronę obrotu prawnego, a w szczególności kontrahentów tego rodzaju spółek przed nieuczciwym działaniem jedynych wspólników tych spółek. Na gruncie ustawy o systemie ubezpieczeń tego rodzaju ryzyko nie istnieje.

Zdaniem skarżącej, jedynym uzasadnieniem uchwalenia zaskarżonego przepisu była praktyka zawierania umów o pracę między jednoosobową spółką z ograniczoną odpowiedzialnością a jej jedynym wspólnikiem w celu uzyskania świadczeń z zakresu ubezpieczenia społecznego. Z uwagi na szczególne przepisy odnoszące się do umów między członkiem zarządu a spółką z ograniczoną odpowiedzialnością oraz ze względu na ryzyko kontraktowania „z samym sobą” w wypadku spółek jednoosobowych, praktyka ta zmuszała Zakład Ubezpieczeń Społecznych każdorazowo do weryfikacji legalności tego rodzaju umów o pracę. W ocenie skarżącej, usprawienie działalności Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, jakkolwiek istotne z perspektywy zasad funkcjonowania państwa, nie może samo w sobie uzasadniać naruszenia zasady równości i ingerencji w konstytucyjne prawa podmiotowe.

2. W piśmie z 26 kwietnia 2012 r., w imieniu Sejmu, Marszałek Sejmu wniosła o umorzenie postępowania na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643, ze zm.; dalej: ustawa o TK) ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

W ocenie Marszałek Sejmu, „jedynym postanowieniem Konstytucji, przywoływanym zarówno w *petitum* jak i uzasadnieniu skargi, jest art. 32 ust. 1 Konstytucji. (...) W najmniejszym nawet stopniu skarżąca nie odnosi się natomiast do tego, jakie konkretne, przysługujące jej prawa i wolności konstytucyjne zostały naruszone przez ostateczne orzeczenie sądowe”. Konstytucyjna zasada równości nie może zaś stanowić samodzielnego wzorca kontroli konstytucyjności prawa w trybie inicjowanym skargą konstytucyjną.

3. W piśmie z 2 maja 2012 r. stanowisko w sprawie zajął Prokurator Generalny, wnosząc o stwierdzenie przez Trybunał Konstytucyjny, że art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń w zakresie, w jakim za osobę prowadzącą pozarolniczą działalność uważa się wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, jest zgodny z art. 32 ust. 1 w związku z art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji.

3.1. W ocenie Prokuratora Generalnego, zaskarżony przepis nie narusza konstytucyjnej zasady równej ochrony praw majątkowych wspólników jednoosobowych spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, a przemawiają za tym następujące argumenty:

Po pierwsze, ze względu na specyficzny układ interesów i relację między jedynym wspólnikiem a jednoosobową spółką z ograniczoną odpowiedzialnością oraz z

uwagi na ograniczenie jedyne go wspólnika w uzyskaniu statusu pracowniczego w ramach jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, wspólnik ten nie jest na gruncie ubezpieczeń społecznych podmiotem znajdującym się w podobnej sytuacji prawnej co wspólnik wieloosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością lub wspólnik spółki akcyjnej. Za nietrafne, zdaniem Prokuratora Generalnego, należy uznać twierdzenia skarżącej, jakoby prawodawca różnicował sytuację jednostek w zakresie obowiązkowego ubezpieczenia z uwagi na liczbę wspólników w danej formie organizacyjnej.

Po drugie, zaskarżony przepis jest uzasadniony i odpowiada specyfice jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Przepis ten nie jest przy tym nadmiernym ciężarem, gdyż zdarzenie, z którym łączy powstanie obowiązkowego ubezpieczenia, nie jest nagłe lub losowe. Uzyskanie statusu wspólnika w jednoosobowej spółce z ograniczoną odpowiedzialnością jest możliwe do przewidzenia z wyprzedzeniem umożliwiającym dostosowanie stanu majątkowego wspólnika do ciężarów wynikających z obciążenia składkami ubezpieczeniowymi.

Po trzecie, zaskarżony przepis nie ogranicza w żaden sposób majątku spółki lub praw udziałowych wspólnika w jednoosobowej spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, gdyż to nie spółka, ale jej jedyny wspólnik jest płatnikiem składek z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia.

Po czwarte, objęcie wspólników jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością obowiązkiem ubezpieczeniowym uzasadniają art. 67 i art. 68 ust. 2 Konstytucji.

4. W piśmie z 30 maja 2014 r., w imieniu Sejmu, Marszałek Sejmu przedłożyła uzupełniające stanowisko, wnosząc o stwierdzenie, że art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń w zakresie, w jakim nakazuje uważać za osobę prowadzącą pozarolniczą działalność wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, jest zgodny z art. 32 ust. 1 w związku z art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji. W pozostałym zakresie Marszałek Sejmu wniosła o umorzenie postępowania na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

Zdaniem Marszałek Sejmu, „przesłanką objęcia obowiązkowym ubezpieczeniem emerytalnym i rentowym jest nabycie praw udziałowych i uzyskanie statusu jedyne go wspólnika spółki z o.o. Treść (...) obowiązku i rozmiar świadczeń należnych z tego tytułu jest jednak niezależna od treści praw udziałowych, a przede wszystkim – od skali przychodów osiągniętych z tego tytułu przez wspólnika. *Iunctim* występujące między obowiązkiem opłacania składek na ubezpieczenie społeczne a wykonywaniem praw członkowskich w spółce z o.o. nie jest więc na tyle ścisłe, aby zgodzić się z przyjętą przez skarżącą optyką i zarzutem naruszenia art. 64 ust. 1 i ust. 2 Konstytucji (...). W istocie, jeżeli w ogóle mówić w rozpatrywanym wypadku o jakimkolwiek «obciążeniu» czy też «ograniczeniu» własności lub innych praw majątkowych, to należałoby je odnosić do cywilistycznie pojętej kategorii mienia, a więc ogółu praw majątkowych danej osoby (wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością)».

W ocenie Marszałek Sejmu, dla niniejszej sprawy główne znaczenie mają następujące okoliczności: po pierwsze – funkcja ubezpieczeń społecznych w ogólności; po drugie – *ratio* zakwestionowanego przepisu i wreszcie po trzecie: ocena ryzyka związanego z tzw. pracowniczym zgłoszeniem do ubezpieczenia osoby będącej jedynym wspólnikiem spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.

Odnosząc się do funkcji ubezpieczeń społecznych, Marszałek Sejmu zauważyła, że „[choć] charakter prawny obowiązku ubezpieczeniowego zbliża się, przynajmniej w pewnym kontekście (...), do kategorii danin publicznych, nie może być on utożsamiany z takimi klasycznymi daninami publicznymi, jak np. podatki. Korelatem obciążenia

składkami na ubezpieczenie emerytalne i rentowe jest bowiem wejście danej osoby do systemu ubezpieczeń społecznych i związana z tym możliwość pobierania stosownych świadczeń w wypadku osiągnięcia wieku emerytalnego lub niezdolności do pracy (...) akcentowanie przez skarżącą wyłącznie jednego – zobowiązaniowego – skutku objęcia jedynego wspólnika spółki z o.o. systemem ubezpieczeń społecznych, bez uwzględnienia roszczeniowego charakteru należnego w przyszłości świadczenia, wydaje się oparte na nieporozumieniu”.

Odnosząc się do *ratio* zakwestionowanego przepisu, Marszałek Sejmu przywołała przebieg prac legislacyjnych oraz orzecznictwo SN i przypomniła, że art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń miał zapobiegać zawieraniu fikcyjnych umów wspólnika z jednoosobową spółką z ograniczoną odpowiedzialnością w celu uzyskania ochrony ubezpieczeniowej.

Odnosząc się do kwestii rozkładu ryzyka oraz oceny adekwatności zaskarżonego przepisu, Marszałek Sejmu stwierdziła, że „obowiązek podlegania ubezpieczeniu społecznemu oraz opłacania składek wynikający z zakwestionowanego przepisu nie ma charakteru bezwzględny. W wypadku zbiegu podstaw do podlegania ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia działalności pozarolniczej oraz innych (podstawowych) tytułów, w szczególności wykonywania pracy na podstawie stosunku pracy, dana osoba podlega ubezpieczeniu obowiązkowemu wynikającemu z tego ostatniego źródła (...) Dotkliwy – w ocenie skarżącej – skutek objęcia ubezpieczeniem społecznym występuje zatem wyłącznie wówczas, kiedy osoba fizyczna będąca jedynym wspólnikiem spółki z ograniczoną odpowiedzialnością nie wykonuje na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej żadnej innej działalności, z którą mógłby się wiązać ten obowiązek – na zasadzie pierwszeństwa. Pominąć w tym miejscu można mechanizmy pozwalające wyłączyć (zdezaktualizować) obowiązek odprowadzania składek na ubezpieczenie społeczne na płaszczyźnie korporacyjnej. Możliwe jest bowiem ukształtowanie danej spółki jako wieloosobowej – z dominującym udziałem kapitałowym jednego wspólnika – albo jej przekształcenie w spółkę akcyjną, które spowoduje wyłączenie obowiązku podlegania ubezpieczeniom społecznym niezależnie od braku zmian w składzie osobowym korporacji”.

Zdaniem Marszałek Sejmu, zaskarżony przepis stanowi przejaw realizacji pozytywnych obowiązków prawodawczych wynikających z art. 67 ust. 1 Konstytucji.

5. Rzecznik Praw Obywatelskich pismem z 14 marca 2012 r. nie zgłosiła udziału w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym.

II

Na rozprawie 3 czerwca oraz 25 września 2014 r. stawili się pełnomocnik skarżącej oraz przedstawiciele Prokuratora Generalnego i Sejmu. Uczestnicy postępowania podtrzymali swe pisemne stanowiska oraz udzielili Trybunałowi stosownych wyjaśnień.

III

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Przedmiot kontroli.

W procedurze inicjowanej skargą konstytucyjną przedmiotem badania może być norma, na podstawie której wydane zostały orzeczenie lub decyzja naruszające konstytucyjne prawa i wolności. Punktem wyjścia identyfikacji problemu konstytucyjnego jest jednakże zawsze przepis prawny. Ze względu na cel i skutki kontroli Trybunał

zobowiązany jest precyzyjnie wskazywać jednostki redakcyjne aktu normatywnego, z których dana norma wynika (zob. np. wyrok TK z 20 grudnia 2007 r., sygn. P 39/06, OTK ZU nr 11/A/2007, poz. 161, s. 1930). Niemniej końcowym efektem kontroli konstytucyjności – ujawnianym w sentencji – jest stwierdzenie zgodności lub niezgodności oznaczonej normy prawnej.

Art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2013 r. poz. 1442, ze zm.; dalej: ustawa o systemie ubezpieczeń) stanowi: „Za osobę prowadzącą pozarolniczą działalność uważa się (...) wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz wspólników spółki jawnej, komandytowej lub partnerskiej”. Przepis ten został dodany mocą art. 1 pkt 2 lit. b ustawy z dnia 18 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 241, poz. 2074; dalej: ustawa zmieniająca z 2002 r.) i obowiązuje w niezmienionym brzmieniu od 2003 r.

Zaskarżony przepis pozostaje w merytorycznym związku z art. 6 ust. 1 pkt 5 (stanowiącym, że „Obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym podlegają, z zastrzeżeniem art. 8 i 9, osoby fizyczne, które na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej są (...) osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność oraz osobami z nimi współpracującymi”) oraz z art. 12 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń (w świetle którego „Obowiązkowo ubezpieczeniu wypadkowemu podlegają osoby podlegające ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym”).

W *petitum* skargi konstytucyjnej art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń zaskarżono w „części, w której każe uważać za osobę prowadzącą pozarolniczą działalność także wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością”. Jednakże w uzasadnieniu skarżąca obejmuje swoimi rozważaniami nie tylko włączenie, z naruszeniem zasady równości, wspólników jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością do grona podmiotów prowadzących pozarolniczą działalność, ale również objęcie ich obowiązkiem ubezpieczeniowym w zakresie wskazanym w art. 6 ust. 1 pkt 5 oraz art. 12 ustawy o systemie ubezpieczeń. W ocenie skarżącej, status wspólników jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością uzasadnia objęcie ich dobrowolnym, a nie przymusowym ubezpieczeniem.

Zważywszy na konkretny charakter niniejszego postępowania, Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że przedmiotem kontroli jest art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń w zakresie, w jakim odnosi się do wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością (por. niżej punkt 2.3 tej części uzasadnienia).

2. Problem konstytucyjny.

2.1. Z uzasadnienia skargi konstytucyjnej oraz uzupełniającego ją pisma wynika, że skarżąca sformułowała w istocie trzy zarzuty wobec art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń.

Pierwszy zarzut sprowadza się do twierdzenia, że zaskarżony przepis wprowadza nieuzasadnione konstytucyjnie zrównanie w ochronie prawa majątkowego wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz wspólnika innego typu spółki, któremu przysługuje inne, ale zbliżone funkcjonalnie, prawo majątkowe. Ustawa o systemie ubezpieczeń obejmuje bowiem obowiązkowym ubezpieczeniem wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz wspólników: spółki jawnej, komandytowej lub partnerskiej (zarzut równego traktowania różnych).

Drugi zarzut sprowadza się do twierdzenia, że zaskarżony przepis wprowadza nieuzasadnione konstytucyjnie zróżnicowanie ochrony prawa majątkowego wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz wspólnika innego typu

spółki, któremu przysługuje podobne prawo majątkowe. Ustawa o systemie ubezpieczeń obejmuje bowiem obowiązkowym ubezpieczeniem wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, a zarazem obowiązku takiego nie nakłada na dominującego wspólnika „wieloosobowej” spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, jedynego komplementariusza spółki komandytowo-akcyjnej oraz wspólnika jednoosobowej spółki akcyjnej (zarzut nierównego traktowania równych).

Ponadto w uzasadnieniu pisma uzupełniającego skargę konstytucyjną podniesiono zarzut naruszenia konstytucyjnego prawa własności „poprzez nałożenie dodatkowych obciążeń finansowych” na wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Zarazem w tym samym piśmie skarżąca ograniczyła zarzut naruszenia zasady równej ochrony praw majątkowych jedynie do praw udziałowych przysługujących wspólnikom jednoosobowych spółek z ograniczoną odpowiedzialnością i wspólnikom innych niż jednoosobowe spółek tego rodzaju.

2.2. Skarżąca nie skoordynowała podnoszonych w uzasadnieniu skargi konstytucyjnej zarzutów z wzorcami kontroli. W *petitum* skargi konstytucyjnej i uzupełniającego ją pisma jako wzorce kontroli skarżąca wskazała bowiem art. 32 ust. 1 oraz art. 32 ust. 1 w związku z art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji. W uzasadnieniu skargi, skarżąca odniosła się również do zasady sprawiedliwości społecznej jako jednego ze źródeł wyznaczających kryteria dopuszczalnego konstytucyjnie zróżnicowania podmiotów podobnych.

2.3. Nieprecyzyjne przyporządkowanie przepisów Konstytucji poszczególnym zarzutom nie stanowi samo w sobie przesłanki umorzenia postępowania, jeżeli uzasadnienie skargi konstytucyjnej bezspornie pozwala usystematyzować zarzuty oraz zrekonstruować problemy konstytucyjne. Zasadę *falsa demonstratio non nocet* stosuje się w postępowaniu inicjowanym skargą konstytucyjną nie tylko w odniesieniu do norm stanowiących przedmiot kontroli, ale również do norm prawnych stanowiących wzorce kontroli (zob. wyrok TK z 24 lutego 2009 r., sygn. SK 34/07, OTK ZU nr 2/A/2009, poz. 10 i powołane tam orzecznictwo).

Trybunał Konstytucyjny stwierdził jednakże, że konkretny charakter postępowania inicjowanego skargą konstytucyjną, stan faktyczny i prawny leżący u podstaw wydanych w sprawie skarżącej wyroków sądów powszechnych obu instancji oraz wyroku SN z 3 lutego 2011 r. (sygn. akt II UK 271/10), a także konfrontacja uzasadnienia skargi konstytucyjnej oraz uzupełniającego ją pisma z wymogami sformułowanymi w ustawie z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643, ze zm.; dalej: ustawa o TK) stoją na przeszkodzie rozpoznaniu wszystkich zidentyfikowanych powyżej zarzutów.

2.3.1. Odnosząc się do zarzutu naruszenia prawa własności Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że skarżąca nie uzasadniła, jak obowiązek ubezpieczeniowy sam w sobie prowadzi do naruszenia art. 64 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji. Skarżąca ograniczyła się bowiem jedynie do wskazania niepełnego wzorca kontroli i ogólnego stwierdzenia, że prawodawca nałożył na nią dodatkowe obciążenia finansowe w postaci obowiązku opłacania składek na ubezpieczenie. Ani w skardze konstytucyjnej, ani w uzupełniającym ją piśmie skarżąca nie odniosła się do kolizji konstytucyjnych praw podmiotowych (tj. prawa własności i prawa do zabezpieczenia społecznego), nie podjęła również kwestii wartości uzasadniających objęcie wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością ubezpieczeniem społecznym. Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że skarga konstytucyjna nie spełnia w tym zakresie wymogów określonych w

art. 47 ust. 1 pkt 2 ustawy o TK. Wydanie wyroku jest niedopuszczalne, a postępowanie w tym zakresie zostało umorzone na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK.

2.3.2. Odnosząc się do zarzutu niekonstytucyjności równego traktowania podmiotów różnych (tj. wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz wspólników spółek osobowych), Trybunał przypomina, że „nie można przyjąć, by z nakazu równego traktowania równych wynikał, logicznie albo instrumentalnie, nakaz nierównego traktowania nierównych czy też zakaz równego traktowania nierównych” (wyrok z 19 kwietnia 2011 r., sygn. P 41/09, OTK ZU nr 3/A/2011, poz. 25). Zakaz równego traktowania podmiotów nierównych może stanowić natomiast jeden z obowiązków wynikających z zasady sprawiedliwości społecznej (por. wyrok TK z 9 lutego 2010 r., sygn. P 58/08, OTK ZU nr 2/A/2010, poz. 9). „Treść zasady sprawiedliwości społecznej jest ogólniejsza i zdecydowanie bogatsza niż zasady równości. Z jednej bowiem strony wyznacza ona obowiązki o charakterze formalnym, nakazując równe traktowanie podmiotów równych (...) oraz zakazując równego traktowania podmiotów nierównych (...), z drugiej zaś wyznacza obowiązki o charakterze materialnym, sprowadzające się do nakazu realizacji i ochrony szeregu wartości konstytucyjnych, w tym solidarności społecznej czy bezpieczeństwa socjalnego (...). Ustalenie powiązań zachodzących między zasadą sprawiedliwości społecznej i zasadą równości wymaga precyzyjnego rozważenia poszczególnych, wyróżnionych aspektów zasady sprawiedliwości społecznej. Odnośnie do pierwszego z obowiązków o charakterze formalnym, czyli nakazu równego traktowania równych, zasada sprawiedliwości społecznej pokrywa się z zasadą równości, będącą jej konkretyzacją. (...) Odnośnie do drugiego z obowiązków o charakterze formalnym, czyli zakazu równego traktowania nierównych, zasada sprawiedliwości społecznej nie pokrywa się z zasadą równości, gdyż – jak już wspomniano – zasada równości dopuszcza odmienne ukształtowanie sytuacji prawnej podmiotów różnych, chociaż tego nie wymaga. Nie ulega w konsekwencji wątpliwości, że naruszenie zasady sprawiedliwości społecznej w analizowanym obszarze nie może być równoznaczne z naruszeniem zasady równości” (wyrok z 12 lipca 2012 r., sygn. P 24/10, OTK ZU nr 7/A/2012, poz. 79).

W uzasadnieniu skargi wskazano na naruszenie przez prawodawcę obowiązków formalnych wynikających z zasady sprawiedliwości społecznej w zakresie, w jakim zasada ta pokrywa się z zasadą równości. Zarazem jednak w skardze oraz w uzasadnieniu pisma ją uzupełniającego, skarżąca przywołała zasadę sprawiedliwości społecznej jako jedno z kryteriów oceny spełnienia przez zaskarżoną regulację testu równości. Skarżąca nie przedstawiła przy tym żadnych argumentów za naruszeniem wymogów materialnych i (drugiego z wymogów) formalnych zasady sprawiedliwości społecznej (tj. zakazu równego traktowania różnych). Skromna argumentacja przedstawiona na poparcie zarzutu naruszenia art. 64 ust. 2 w związku z art. 2 Konstytucji jest zbieżna z argumentacją przedstawioną na poparcie zarzutu naruszenia art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji. Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że skarga konstytucyjna nie spełnia w tym zakresie wymogów określonych w art. 47 ust. 1 pkt 2 ustawy o TK. Wydanie wyroku jest niedopuszczalne, a postępowanie w tym zakresie zostało umorzone na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK.

2.4. W warunkach niniejszej sprawy rozpoznaniu podlegał zarzut naruszenia art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji.

3. Ocena zgodności art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji.

3.1. Art. 32 ust. 1 Konstytucji był przedmiotem wielokrotnych rozważań w orzecznictwie konstytucyjnym (zob. cyt. wyrok o sygn. P 41/09 i powołane tam orzecznictwo). Przepis ten nakazuje identyczne traktowanie podmiotów znajdujących się w takiej samej lub zbliżonej sytuacji prawnie relewantnej. Równe traktowanie oznacza przy tym traktowanie według jednakowej miary, bez zróżnicowań dyskryminujących lub faworyzujących. Art. 32 ust. 1 Konstytucji „nakazuje zatem nakładać jednakowe obowiązki, względnie przyznawać jednakowe prawa podmiotom odznaczającym się tą samą cechą istotną, a jednocześnie (...) dopuszcza, lecz nie wymaga, by nakładać różne obowiązki, względnie przyznawać różne prawa podmiotom, które taką cechą posiadają, oraz podmiotom, które jej nie posiadają” (cyt. wyrok o sygn. P 24/10).

Ocena zgodności z zasadą równości wymaga: po pierwsze – ustalenia, czy można wskazać wspólną cechę istotną określonych podmiotów, co wymaga przeprowadzenia analizy treści i celu aktu normatywnego, w którym została zawarta kontrolowana norma prawna; po drugie – stwierdzenia, czy prawodawca zróżnicował prawa lub obowiązki podmiotów znajdujących się w takiej samej lub podobnej sytuacji prawnie relewantnej; po trzecie – rozważenia, czy wprowadzone przez prawodawcę odstępstwa można uznać za konstytucyjnie dozwolone.

Ocena, czy odstępstwa te są dozwolone, wymaga z kolei udzielenia odpowiedzi na następujące pytania: a) czy odstępstwa mają charakter relewantny (tj. są racjonalnie uzasadnione i pozostają w bezpośrednim związku z treścią i celem przepisów, w których zawarta jest kontrolowana norma); b) czy odstępstwa odpowiadają wymogom wynikającym z zasady proporcjonalności *sensu stricto* (tj. waga interesu, któremu ma służyć różnicowanie sytuacji adresatów normy, pozostaje w proporcji do wagi interesów, które zostaną naruszone w wyniku nierównego potraktowania podmiotów podobnych); c) czy odstępstwa pozostają w związku z innymi zasadami konstytucyjnymi i chronionymi przez nie wartościami uzasadniającymi odmienne traktowanie podmiotów podobnych.

3.2. Trybunał Konstytucyjny wielokrotnie wskazywał na treściowe związki, jakie zachodzą między zasadą równości a zasadą równej ochrony własności, dziedziczenia lub innych praw majątkowych (zob. m.in. wyroki TK z: 25 lutego 1999 r., sygn. K 23/98, OTK ZU nr 2/1999, poz. 25; 13 kwietnia 1999 r., sygn. K 36/98, OTK ZU nr 3/1999, poz. 40; 24 października 2001 r., sygn. SK 22/01, OTK ZU nr 7/2001, poz. 216; 19 grudnia 2002 r., sygn. K 33/02, OTK ZU nr 7/A/2002, poz. 97; 28 października 2003 r., sygn. P 3/03, OTK ZU nr 8/A/2003, poz. 82; 16 marca 2004 r., sygn. K 22/03, OTK ZU nr 3/A/2004, poz. 20; 29 czerwca 2004 r., sygn. P 20/02, OTK ZU nr 6/A/2004, poz. 61; 12 grudnia 2005 r., sygn. SK 20/04, OTK ZU nr 11/A/2005, poz. 133; 16 czerwca 2009 r., sygn. SK 5/09, OTK ZU nr 6/A/2009, poz. 84; 11 maja 2010 r., sygn. SK 50/08, OTK ZU nr 4/A/2010, poz. 34). Uwzględniając dotychczasowe orzecznictwo, Trybunał Konstytucyjny stwierdził, co następuje:

Po pierwsze, związek art. 64 ust. 2 i art. 32 ust. 1 Konstytucji skutkuje konkretyzacją testu równości. O ile bowiem na gruncie zasady równości każdorazowo konieczna jest rekonstrukcja wspólnej cechy istotnej podmiotów porównywanych, o tyle na gruncie zasady równej ochrony praw majątkowych cecha ta została normatywnie przesądzona. Jest nią bycie: właścicielem, spadkodawcą, spadkobiercą albo podmiotem uprawionym z tytułu innego prawa majątkowego (np. prawa rzeczowego, majątkowego prawa na dobrach niematerialnych, majątkowego prawa rodzinnego). Nie jest zatem konieczne dobieranie podmiotów i ustalanie *a casu ad casum* cechy relewantnej na podstawie analizy treści i celu aktu normatywnego, w którym została zawarta kontrolowana norma. Punkt wyjścia wyznacza bowiem odpowiedź na pytanie: czy

podmiotom porównywanym przysługuje prawo własności, prawo dziedziczenia albo inne prawo majątkowe tej samej kategorii. Równa ochrona przysługuje każdemu uprawnionemu bez względu na jego cechy osobowe lub inne szczególne przymioty.

Po drugie, związek art. 64 ust. 2 i art. 32 ust. 1 Konstytucji skutkuje gwarancją równości w stanowieniu prawa, jak równością w stosowaniu prawa. Konstytucyjnie chroniona jest możliwość efektywnej realizacji prawa majątkowego w konkretnych warunkach faktycznych i prawnych. Prawo do równości nie wyklucza natomiast zróżnicowania, jeżeli odpowiada ono wymaganiom sformułowanym na gruncie art. 32 Konstytucji (np. zróżnicowanie ochrony różnej wartości praw majątkowych tej samej kategorii w kontekście stosowania nadzwyczajnych środków zaskarżenia).

Po trzecie, art. 64 ust. 2 Konstytucji nakazuje nakładać jednakowe obowiązki, względnie przyznawać jednakowe prawa podmiotom uprawnionym z tego samego tytułu (prawa majątkowego). W obrębie każdej z wyróżnionych konstytucyjnie grup (tj. właścicieli, spadkodawców, spadkobierców albo uprawnionych z tytułu innego prawa majątkowego) prawodawca zobowiązany jest stosować jedną miarę bez zróżnicowań tak dyskryminujących, jak i faworyzujących. Nakaz równej ochrony nie odnosi się zatem do praw, które choć nie należą do tej samej kategorii praw majątkowych, to są jednak do siebie zbliżone. Zagadnienie konstytucyjnej ochrony funkcjonalnie zbliżonych do siebie praw majątkowych wykracza poza art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji i wymaga uwzględnienia formalnych oraz materialnych wymogów wynikających z zasady sprawiedliwości społecznej (art. 2 Konstytucji).

Po czwarte, art. 64 ust. 2 Konstytucji nie wymaga, aby nakładać jednakowe obowiązki, względnie przyznawać jednakowe prawa podmiotom uprawnionym z różnych tytułów (np. majątkowego prawa rodzinnego i ograniczonego prawa rzeczowego). Zagadnienie konstytucyjności ewentualnego zrównania podmiotów różnych praw majątkowych stanowi bowiem przedmiot sprawiedliwej społecznie operacjonalizacji art. 64 ust. 1 Konstytucji.

Po piąte, z art. 64 ust. 2 Konstytucji wynika nakaz ustanowienia przepisów gwarantujących równą ochronę praw majątkowych (pozytywny obowiązek prawodawczy) oraz zakaz stanowienia przepisów naruszających nakaz równości (negatywny obowiązek prawodawczy). Równą ochroną objęte są zarazem konstytucyjne i ustawowe prawa majątkowe. Konstytucja nie zabrania prawodawcy rozszerzać konstytucyjnego katalogu praw majątkowych i tworzyć nowych ich kategorii lub modyfikować istniejących praw o charakterze ustawowym. Niemniej jednak, opowiadając się za konkretnym rozwiązaniem, prawodawca zobowiązany jest przestrzegać wszystkich wymogów konstytucyjnych oraz dostosowywać ustawę do podnoszonego, w następstwie dynamicznej interpretacji norm konstytucyjnych, standardu ochrony praw i wolności. Innymi słowy, choć podmioty prawa nie mogą na podstawie norm konstytucyjnych domagać się wprowadzenia ustawą innych niż wskazane w Konstytucji praw majątkowych, uzasadnione konstytucyjnie jest oczekiwanie, że ustawowa regulacja konkretnego prawa majątkowego nie będzie naruszać art. 64 Konstytucji, jak również innych *in casu* relewantnych merytorycznie norm konstytucyjnych.

Uwzględniając powyższe, Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że kontrola konstytucyjności aktu normatywnego z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji w sprawie takiej jak niniejsza wymaga udzielenia odpowiedzi na następujące pytania: 1) Czy podmiotom przysługują prawa majątkowe należące do jednej kategorii tj. prawa majątkowe podobne? (zob. niżej pkt 3.3); 2) Czy doszło do zróżnicowania ochrony majątkowych praw podobnych? (zob. niżej pkt 3.4); 3) Czy zróżnicowanie to jest uzasadnione w świetle kryteriów przewidzianych dla ogólnego testu równości? (zob. niżej pkt 3.5).

3.3. Odnosząc się do pierwszego z pytań, należało zauważyć, że z perspektywy art. 8 ust. 6 pkt 4 w związku z art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy o systemie ubezpieczeń podstawowe znaczenie ma uzyskanie statusu wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Obowiązek ubezpieczeniowy prawodawca powiązał zatem z określoną normatywnie sytuacją wspólnika, która polega na istnieniu po jego stronie wiązki przyznanych przez normę prawną lub wynikających ze złożonego stosunku spółki, powiązanych funkcjonalnie oraz prawnie chronionych wolności, uprawnień i kompetencji (prawo podmiotowe wspólnika). Warunkiem koniecznym i wystarczającym powstania określonych w ustawie o systemie ubezpieczeń obowiązków jest istnienie dwustronnego i dwustronnie zindywidualizowanego (względnego), obligacyjno-organizacyjnego złożonego stosunku prawnego łączącego podmiot prawa ze spółką, którego elementem jest z jednej strony stosunek typu zobowiązaniowego, z drugiej zaś stosunek podległości kompetencji (por. A. Herbet, *Prawa i obowiązki wspólników*, [w:] *System prawa prywatnego. Prawo spółek kapitałowych. Tom 17a*, red. S. Sołtysiński, Warszawa 2010, s. 349). Na podstawie treści i dozwolonego lub nakazanego zachowania się beneficjanta, z prawa podmiotowego można wydzielić ogólne uprawnienia udziałowe o charakterze abstrakcyjnym i potencjalnym (np. ogólne prawo do zysku), które podlega następnie konkretyzacji i aktualizacji, przybierając formę uprawnień konkretnych i aktualnych (np. prawo do zysku za dany rok obrotowy). Zawężywszy zaś rozważania do problematyki majątkowej, można stwierdzić, że ogólne prawo do udziału w zysku (tj. prawo do wypłaty części zysku po spełnieniu przesłanek określonych w przepisach prawa spółek lub umowie spółki) konkretyzuje się w postaci m.in. roszczenia o wypłatę dywidendy.

Zważywszy w tym kontekście na odrębność prawnopodmiotową wspólnika i spółki kapitałowej oraz fakt, że to nie jednoosobowa spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, ale jej wspólnik jest płatnikiem składek na ubezpieczenie emerytalne, rentowe i wypadkowe, nie sposób przyjąć istnienia bezpośredniego merytorycznego związku między obowiązkiem ubezpieczeniowym (stanowiącym następstwo obowiązywania zaskarżonej normy) a konkretnym i aktualnym uprawnieniem majątkowym wspólnika (np. przybierającym postać roszczenia o wypłatę dywidendy). Obowiązek ubezpieczeniowy nie wpływa bowiem na treść i realizację praw w ramach stosunku członkostwa. Warto też zauważyć, że w określonych wypadkach prawnych i faktycznych prawo do dywidendy może przysługiwać różnym podmiotom, które nie są płatnikiem składek na ubezpieczenie. W konsekwencji za nietrafne należało uznać twierdzenie, że zaskarżony przepis ogranicza realizację przez skarżącą roszczenia o wypłatę dywidendy. Przemawia przeciwko temu charakter prawny stosunku łączącego wspólnika i spółkę, zakres podmiotowy oraz przedmiotowy prawa do dywidendy.

Zważywszy, że prawo do zysku stanowi zasadniczą formę osiągnięcia przez udziałowców przychodów z inwestycji w spółkę, oraz mając na uwadze, że jednoosobowe spółki z ograniczoną odpowiedzialnością *de facto* i najczęściej służą ich jedynym wspólnikom do prowadzenia działalności gospodarczej pod korporacyjnym płaszczem spółki kapitałowej, możliwe jest przyjęcie, że istnieje związek między obowiązkiem ubezpieczeniowym a przysporzeniem wspólnika, które powstało w następstwie konkretyzacji ogólnego uprawnienia udziałowego. Z mocy ustawy o systemie ubezpieczeń związek ten stanowi refleks uczestnictwa w jednoosobowej spółce, zarazem jednak zachodzi on poza stosunkiem członkostwa.

Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że zaskarżony przepis skutkuje ograniczeniem (do wysokości należnych składek na ubezpieczenie społeczne) przysporzenia w majątku wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością powstałego w związku z jego udziałem w spółce. W konsekwencji, w warunkach niniejszej sprawy z perspektywy

art. 64 ust. 2 Konstytucji nakazowi równej ochrony przez prawodawcę podlega nie prawo udziałowe wspólników spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, ale prawo własności wspólników tego rodzaju spółek kapitałowych.

Za nietrafne należało natomiast uznać stanowisko Prokuratora Generalnego, że wspólnik jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością nie jest podmiotem znajdującym się w podobnej sytuacji co wspólnik (innej niż jednoosobowa) spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Jak bowiem zostało to wyjaśnione wyżej, w przeciwieństwie do art. 32 ust. 1 Konstytucji, na gruncie art. 64 ust. 2 Konstytucji podstawowe znaczenie ma podobieństwo praw majątkowych, a nie cechy indywidualne podmiotów uprawnionych. To podobieństwo praw majątkowych determinuje nakaz równej ich ochrony. Przyjęcie odmiennego zapatrywania prowadziłoby m.in. do zróżnicowania zakresu ochrony prawa własności w zależności od cech indywidualnych podmiotu tego prawa, od czego Konstytucja wyraźnie odeszła. Sygnalizowana zaś przez Prokuratora Generalnego specyfika działalności wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością może natomiast stanowić argument za konstytucyjnością zróżnicowania ochrony przysługujących takiemu wspólnikowi praw majątkowych względem ochrony udzielanej innym uprawnionym z tego samego tytułu (zob. niżej punkt 3.5 tej części uzasadnienia).

Z uwagi na konkretny wymiar postępowania inicjowanego skargą konstytucyjną, poza zakresem rozważań Trybunał pozostawił podobieństwo ochrony majątkowych praw wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i jedyne go komplementariusza spółki komandytowo-akcyjnej lub jedyne go akcjonariusza spółki akcyjnej. Na marginesie należy też zauważyć, że komplementariuszami spółek komandytowo-akcyjnych są często osoby prawne. Ze względu na swoją konstrukcję spółki te są też nie często spotykane jako forma prowadzenia przez wspólnika działalności pod „korporacyjnym płaszczem”, jak ma to miejsce w wypadku jednoosobowych spółek z ograniczoną odpowiedzialnością.

3.4. Odnosząc się do kryterium zróżnicowania, należy zauważyć, że przyjętą przez prawodawcę na gruncie ustawy o systemie ubezpieczeń zasadą jest objęcie zarobkujących osób fizycznych przymusową ochroną ubezpieczeniową. Dwie podstawowe grupy takich osób to pracownicy i osoby prowadzące działalność gospodarczą. Istnieją jednakże grupy osób niemieszczące się w tych kategoriach, a które zgodnie z ogólnymi założeniami systemu ubezpieczeń społecznych zostały objęte ochroną w ramach systemu ubezpieczeń społecznych (zob. szerzej art. 6-9 ustawy o systemie ubezpieczeń). Jedną z takich szczególnych grup wskazanych przez przepisy ustawy są będący osobami fizycznymi wspólnicy niektórych spółek handlowych. Wśród wspólników spółek handlowych ustawodawca dokonał podziału zasadniczo na grupy wspólników spółek osobowych (podlegających ubezpieczeniu) i wspólników spółek kapitałowych (niepodlegających ubezpieczeniu). Tłem tego podziału jest uproszczone założenie, że wspólnicy spółek osobowych angażują się osobiście w działalność spółki, natomiast wspólnicy spółek kapitałowych angażują kapitał. Kryterium zostało poddane korekcji: wspólnicy spółek komandytowo-akcyjnych zostali przesunięci do grupy drugiej, natomiast wspólnicy jednoosobowych spółek z ograniczoną odpowiedzialnością do grupy pierwszej – objętej obowiązkiem ubezpieczenia.

Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że twierdzenie skarżącej, że jedynym kryterium zróżnicowania ochrony praw majątkowych było kryterium liczbowe odwołujące się do liczby wspólników, jest daleko idącym skrótem myślowym. Przewidziane przez prawodawcę kryterium różnicujące nawiązuje wprost do nasyconej elementem osobowym konstrukcji jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Zróżnicowanie

zasadza się bowiem na – wyznaczanym przez skupioną w jednym ręku wiązkę uprawnień o charakterze majątkowym oraz uprawnień o charakterze korporacyjnym – statusie wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Prawodawca uwzględnił też, że w osobie jedyne go wspólnika spółki z ograniczoną odpowiedzialnością często dochodzi do – sygnalizowanego w orzecznictwie – swoistego połączenia „pracy i kapitału”, które to połączenie pozwala go zakwalifikować jako osobę prowadzącą pozarolniczą działalność (por. wyrok SN z 12 maja 2011 r., sygn. akt II UK 20/11, OSNP nr 11-12/2012, poz. 145 oraz wyrok SN wydany w sprawie skarżącej).

Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że wprowadzone przez prawodawcę kryterium różnicowania nie ma charakteru bezwzględnie zakazanego konstytucyjnie różnicowania z uwagi na cechy osobiste podmiotów prawa, a o jego konstytucyjnej dopuszczalności rozstrzyga wynik ogólnego testu równości.

3.5. Różnicowanie statusu ubezpieczeniowego wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz wspólnika „typowej” spółki z ograniczoną odpowiedzialnością nie oznacza *per se* naruszenia nakazu równej ochrony wynikający z art. 64 ust. 2 Konstytucji, jeżeli ma ono charakter relewantny, proporcjonalny oraz pozostaje w związku z innymi zasadami konstytucyjnymi.

3.5.1. Odnosząc się do pierwszego z powyższych wymogów, należało stwierdzić, że przedmiotowo istotne różnicowanie jest racjonalnie uzasadnione oraz pozostaje w związku z treścią i celem przepisów, w których zawarta jest kontrolowana norma. Przemawiały za tym następujące argumenty:

Po pierwsze, zaskarżona norma służy realizacji założonych przez prawodawcę celów. Należy zauważyć, że bezpośrednim powodem wprowadzenia art. 8 ust. 6 pkt. 4 ustawy o systemie ubezpieczeń było objęcie ubezpieczeniem wspólników jednoosobowych spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, którzy z perspektywy prawa ubezpieczeń społecznych znajdowali się *de facto* w podobnej sytuacji, co osoby prowadzące działalność gospodarczą. Zaskarżony przepis miał zapobiegać zawieraniu przez wspólników jednoosobowych spółek z ograniczoną odpowiedzialnością umów o pracę ze spółką w celu uzyskania statusu pracowniczego oraz związanych z tym świadczeń z zakresu ubezpieczeń społecznych. W praktyce częste były bowiem wypadki zawierania tego rodzaju umów, które w inicjowanych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych postępowaniach sądowych kwalifikowano jako nieważne czynności z samym sobą dokonywane w celu obejścia ustawy (zob. szerzej wyroki SN z: 17 grudnia 1996 r., sygn. akt II UKN 37/96, OSNP nr 17/1997, poz. 320; 5 lutego 1997 r., sygn. akt II UKN 86/96, OSNP nr 20/1997, poz. 404; 23 marca 1999 r., sygn. akt II UKN 536/98, OSNP nr 10/2000, poz. 403; zob. też odpowiednio stan faktyczny i prawny w wyroku SN z 30 kwietnia 1997 r., sygn. akt II UKN 82/97, OSNP nr 7/1998, poz. 217). Orzecznictwo to odnosiło się do wypadków, w których „społeczny status wykonawcy pracy staje się dla danej osoby jedynie funkcjonalnym elementem jej statusu właściciela spółki, służąc kompleksowej obsłudze tego podmiotu, a więc do sytuacji w której dochodzi do swoistej symbiozy pracy i kapitału, sprzecznej z aksjologią prawa pracy i prawa ubezpieczeń społecznych, opartą co do zasady na założeniu oddzielania kapitału oraz pracy” (wyrok SN z 12 maja 2011 r., sygn. akt II UK 20/11). W uzasadnieniu projektu ustawy zmieniającej z 2002 r. stwierdzono, że „[p]roponowana zmiana wypełnia lukę prawną, która powoduje, że w większości przypadków wspólnicy jednoosobowych spółek z ograniczoną odpowiedzialnością pozbawieni są ochrony ubezpieczeniowej. W obecnym stanie prawnym, aby podlegać ubezpieczeniom społecznym muszą mieć zawartą ze spółką umowę. Nie zawsze jednak mogą skutecznie zawrzeć umowę «samo ze sobą». (...) Potrzeba uregulowania tego

problemu sygnalizowana jest od dawna” (druk sejmowy nr 700/IV kadencja, s. 31; zob. też wyrok SN z 3 lutego 2011 r., sygn. akt II UK 271/10, Lex nr 817528).

Po drugie, zaskarżony przepis pozostaje w związku z treścią innych przepisów zawartych w ustawie o systemie ubezpieczeń i realizuje postulat powszechności ubezpieczenia społecznego w odniesieniu do wspólników spółek prawa handlowego. Ustawa o systemie ubezpieczeń przewiduje różne podstawy (tytuły) ubezpieczenia wspólników spółek z ograniczoną odpowiedzialnością. Podczas gdy wspólnik jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością podlega ubezpieczeniu na podstawie art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń, wspólnicy (innych niż jednoosobowe) spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, których łączy ze spółką prawidłowo nawiązany i zgodny z przepisami prawa pracy stosunek pracy, mogą w konkretnych okolicznościach faktycznych podlegać ubezpieczeniu pracowniczemu na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń. W orzecznictwie SN przyjmuje się, że „[w]spólnik dwuosobowej sp. z o.o., który w charakterze pracownika osobiście zarządza zakładem pracy w imieniu takiego pracodawcy (...), jest obowiązkowo objęty pracowniczym tytułem podlegania ubezpieczeniom społecznym” (wyrok z 16 grudnia 2008 r., sygn. akt I UK 162/08, „Monitor Prawa Pracy” nr 5/2009, s. 268-271). Praca wspólnika „dwuosobowej” spółki z ograniczoną odpowiedzialnością na stanowisku członka zarządu tej spółki, niepolegająca na obrocie wyłącznie jego własnym kapitałem w ramach tej spółki, nie oznacza połączenia „kapitału i pracy” (por. wyrok SN z 12 maja 2011 r., sygn. II UK 20/11 i por. z wyrokami SN z: 9 lutego 2012 r., sygn. akt I UK 260/11, Lex nr 1169835 oraz 11 września 2013 r., sygn. akt II UK 36/13, Lex nr 1391783). Ponadto w obecnie obowiązującym stanie prawnym wspólnikom spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, którzy nie spełniają warunków obowiązkowego objęcia ubezpieczeniem emerytalnym i rentowym, przysługuje prawo do dobrowolnego ubezpieczenia na podstawie art. 7 ustawy o systemie ubezpieczeń.

Po trzecie, wynikające z zaskarżonego przepisu zróżnicowanie uzasadnione jest istotnym dla prawa ubezpieczeń społecznych nasyceniem spółki z ograniczoną odpowiedzialnością elementem osobowym oraz szczególnym na tym tle charakterem jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością tworzone są zazwyczaj do prowadzenia małych i średnich przedsiębiorstw przez kilku wspólników, najczęściej w celach gospodarczych (niekoniecznie zarobkowych), służąc w pierwszej kolejności ograniczeniu ryzyka związanego z prowadzeniem przedsiębiorstwa i wyłączeniem odpowiedzialności wspólnika (A. Szajkowski, M. Tarska, [w:] *System prawa...*, s. 130). Pomimo swego kapitałowego charakteru, spółki te stanowią formę pośrednią między spółkami osobowymi a spółką akcyjną, charakteryzując się istnieniem ścisłych związków między wspólnikami a spółką (zob. odpowiednio np. art. 156, art. 162, art. 228 ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych, Dz. U. z 2013 r. poz. 1030, ze zm.; dalej: k.s.h.). Szczególnie silny związek wspólnika ze spółką zachodzi w jednoosobowej spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, w której to jeden podmiot skupia całość uprawnień korporacyjnych oraz majątkowych przysługujących uczestnikom spółki, a w szczególności prawo głosu, prawo do zysku (por. A. Szajkowski, M. Tarska, uwagi do art. 156, [w:] *Kodeks spółek handlowych. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Komentarz do artykułów 151-300. Tom II*, red. S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, M. Taska, A. Herbet, Warszawa 2014, s. 68). W literaturze podkreśla się, że „podmiotowość prawna [jednoosobowej] spółki jest równorzędna, lecz nie tożsama z podmiotowością jedyne go wspólnika, przez co nie zachodzi formalna identyczność obu podmiotów. (...) uczestnictwo w spółce z o.o. związane jest nie z osobą wspólnika, lecz z jego udziałami – zbywalnymi prawami majątkowymi, natomiast przystąpienie do spółki

uzależnione jest od kapitałowego zaangażowania się wspólnika (swego rodzaju «inwestycji» kapitałowej), czego wyrazem jest obowiązek wniesienia wkładów (pieniędzy lub zbywalnych praw majątkowych) na pokrycie określonej wielkości udziałów” (A. Szajkowski, M. Tarska, uwaga 68 do art. 151, [w:] *Kodeks...*, Legalis). Owa równorzędność oraz brak identyczności nie wykluczają silnego związku merytorycznego i funkcjonalnego między czynnościami spółki a czynnościami jej jedyne go wspólnika.

Po czwarte, oceniając relewantność zaskarżonej regulacji, nie sposób nie dostrzec ugruntowanego poglądu odnośnie do zasadności objęcia ochroną ubezpieczeniową jedynych wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. SN przyjmował bowiem, że prowadzenie przez jedyne go wspólnika wraz z małżonkiem spraw spółki z ograniczoną odpowiedzialnością ma ubezpieczeniowoprawną doniosłość w świetle przepisów ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin (Dz. U. z 1989 r. Nr 46, poz. 250, ze zm.) – (zob. wyrok SN z 5 lutego 1997 r., sygn. akt II UKN 86/96). Przed wejściem w życie ustawy o systemie ubezpieczeń, podkreślając znaczenie konstytucjonalizacji prawa do zabezpieczenia społecznego, SN przyjął, że „jedyne go wspólnik spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, wykonujący odpłatnie czynności zarządzania swoją spółką, podlega z tego tytułu ubezpieczeniu społecznemu osób prowadzących działalność gospodarczą, choćby na prowadzenie spraw spółki zawarł z nią równocześnie umowę o ciągłe świadczenie zarobkowych usług podobnych do zlecenia” (wyrok SN z 15 lipca 1998 r., sygn. II UKN 131/98, OSNP nr 14/1999, poz. 465). Odnosząc się następnie do tego poglądu, SN stwierdził, że zatrudnienie w charakterze pracownika na stanowisku prezesa jednoosobowego zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością jej jedyne go wspólnika prowadzi do podporządkowania pracownika samemu sobie, zarazem jednak „jest to szczególna forma prowadzenia działalności gospodarczej na «własny» rachunek, nawet gdy jest on przez konstrukcję (fikcję) osoby prawnej oddzielony od osobistego majątku jedyne go wspólnika, wobec czego odpłatne prowadzenie spraw «własnej» spółki podlega ubezpieczeniu społecznemu osób prowadzących działalność gospodarczą” (wyrok z 16 grudnia 1998 r., sygn. akt II UKN 394/98, OSNP nr 4/2000, poz. 159). Stanowisko to potwierdził następnie SN, odnosząc się do kwalifikacji składek opłaconych z nieważnego pracowniczego tytułu ubezpieczenia jedyne go wspólnika spółki jednoosobowej z ograniczoną odpowiedzialnością, uznając, że powinny one zostać zaliczone na poczet składek należnych z tytułu obowiązkowego podlegania takiego wspólnika ubezpieczeniom społecznym osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą (por. odpowiednio wyrok z 21 października 2008 r., sygn. akt II UK 71/08, OSNP nr 7-8/2010, poz. 104).

3.5.2. Odnosząc się do drugiego wymogu uzasadniającego konstytucyjność różnicowania (tj. proporcjonalności w wąskim rozumieniu), Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że różnicowanie sytuacji wspólników jednoosobowych spółek z ograniczoną odpowiedzialnością nie stanowi nadmiernie obciążającego rozwiązania prawodawczego. Przemawiają za tym następujące argumenty:

Po pierwsze, skutkując nałożeniem obowiązku opłacania składek, zaskarżony przepis pozwala zmniejszyć ryzyko destabilizacji jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością ze względu na zdarzenia odnoszące się do jedyne go wspólnika. Zaskarżony przepis umożliwia zminimalizować również ryzyko destabilizacji finansowej jedyne go wspólnika, w szczególności w kontekście osiągnięcia przez niego wieku emerytalnego, w sytuacji, w której traci on wartość wniesionych wkładów do spółki z uwagi na jej rozwiązanie lub upadłość.

Po drugie, zaskarżonego przepisu nie można uznać za nieadekwatne rozwiązanie prawodawcze, gdyż włączenie wspólników jednoosobowych spółek z ograniczoną

odpowiedzialnością do katalogu podmiotów prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą opiera się na poszanowaniu zasady solidaryzmu, powszechności i wzajemności. Powstanie prawa wspólników spółek z ograniczoną odpowiedzialnością do świadczeń jest współzależne od wysokości i czasu opłacanych składek ubezpieczeniowych. Opłacane przez ubezpieczonych składki na ubezpieczenie społeczne, choć mają charakter przymusowy i bezzwrotny, są jednak celowo uwarunkowane. Ubezpieczeni korzystają z gwarancji wynikających z zasady ochrony praw nabytych.

Po trzecie, obowiązek podlegania ubezpieczeniu oraz opłacania składek, na podstawie zaskarżonego przepisu, nie ma charakteru bezwzględnego. Jak bowiem trafnie zauważyła Marszałek Sejmu, w wypadku zbiegu podstaw do podlegania ubezpieczeniu z tytułu prowadzenia działalności pozarolniczej oraz innych (podstawowych) tytułów, w szczególności wykonywania pracy na podstawie stosunku pracy, podmiot prawa podlega ubezpieczeniu obowiązkowemu wynikającemu z tego ostatniego tytułu (por. art. 9 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń). Obowiązek, którego konstytucyjność kwestionuje skarżąca, nałożony został zatem przede wszystkim na jedyne go wspólnika spółki z ograniczoną odpowiedzialnością niewykonywającego żadnej innej działalności, z którą ustawy wiążą ten obowiązek na zasadzie pierwszeństwa.

Po czwarte, konsekwentne przeprowadzenie w obszarze prawa spółek handlowych i prawa ubezpieczeń społecznych postulat (skarżącej) objęcia ubezpieczeniem jedynie tych wspólników, którzy *in casu* w ramach spółki prowadzą działalność gospodarczą, wymagałoby skomplikowanej i kazuistycznej regulacji ustawowej, a także zmuszałoby Zakład Ubezpieczeń Społecznych do prowadzenia każdorazowo analizy stosunków członkostwa w spółkach. Uczestnictwo w spółce może być ukształtowane jako zaangażowanie kapitałowe lub osobiste. Przepisy prawa handlowego przewidują ponadto szereg uprawnień do umownego wyeksponowania osobowych elementów uczestnictwa w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością. Skarżąca trafnie w tym kontekście podkreśla, że względ na usprawnienie funkcjonowania Zakładu Ubezpieczeń Społecznych nie może stanowić samodzielnej przesłanki zróżnicowania ochrony prawa własności lub praw majątkowych wspólników spółek prawa handlowego. Sprawność organów władzy publicznej w realizacji oznaczonych zadań stanowi co prawda wartość, o której mowa w preambule do Konstytucji w zakresie, w jakim wymaga ona, by „działaniu instytucji publicznych zapewnić rzetelność i sprawność”, niemniej jednak przywołany fragment – zdaniem Trybunału Konstytucyjnego – nie może samodzielnie uzasadniać ingerencji w konstytucyjne prawa i wolności. Wynika to ze znaczenia normatywnego preambuły (szerzej zob. wyroki TK z 18 lutego 2003 r., sygn. K 24/02, OTK ZU nr 2/A/2003, poz. 11 oraz z 18 lipca 2006 r., sygn. U 5/04, OTK ZU nr 7/A/2006, poz. 80) oraz brzmienia art. 31 ust. 3 Konstytucji. Ponadto sprawność i rzetelność działalności instytucji publicznych została w preambule powiązana z zagwarantowaniem, a nie ograniczaniem praw jednostki. Trybunał Konstytucyjny zwrócił jednak uwagę, że w warunkach niniejszej sprawy, zaliczenie wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością do katalogu podmiotów prowadzących pozarolniczą działalność służy ochronie praw jednostki. Z jednej bowiem strony umożliwia obniżenie kosztów funkcjonowania systemu ubezpieczeń społecznych, z drugiej zaś – gwarantuje jasność i pewność kryteriów objęcia obowiązkowym ubezpieczeniem, eliminując tym samym uznaniowość Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

3.5.3. Odnosząc się do trzeciego wymogu uzasadniającego konstytucyjność zróżnicowania ochrony majątkowych praw podobnych, Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń realizuje konstytucyjną gwarancję zabezpieczenia społecznego wynikającego z art. 67 ust. 1 Konstytucji.

Pojęcie zabezpieczenia społecznego oznacza system urządzeń i świadczeń służących zaspokojeniu usprawiedliwionych potrzeb obywateli, którzy utracili zdolność do pracy lub doznali ograniczenia tej zdolności, albo zostali obciążeni nadmiernie kosztami utrzymania rodziny (por. wyrok z 19 grudnia 2012 r., sygn. K 9/12, OTK ZU nr 11/A/2012, poz. 136). Do istoty prawa do zabezpieczenia społecznego należy ochrona w razie wystąpienia określonego ryzyka ubezpieczeniowego, powodującego całkowitą lub częściową utratę możliwości samodzielnego utrzymania się albo polegającego na osiągnięciu określonego wieku emerytalnego (zob. wyrok TK z 7 lutego 2006 r., sygn. SK 45/04, OTK ZU nr 2/A/2006, poz. 15). Art. 67 ust. 1 Konstytucji nie gwarantuje świadczeń konkretnej treści, niemniej jednak nakłada na prawodawcę pozytywne obowiązki, w tym stworzenie systemu świadczeń gwarantujących minimum życiowe na wypadek choroby, inwalidztwa i osiągnięcia odpowiedniego wieku (wyrok z 11 lipca 2013 r., sygn. SK 16/12, OTK ZU nr 6/A/2013, poz. 75 i powołane tam orzecznictwo). Konstytucyjną ochroną objęte są zatem zarówno świadczenia o charakterze emerytalnym (zob. np. cyt. wyroki o sygn. SK 45/04 i SK 16/12), jak i rentowym (zob. np. wyrok TK z 25 czerwca 2013 r., sygn. P 11/12, OTK ZU nr 5/A/2013, poz. 62) oraz świadczenia z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych z ubezpieczenia wypadkowego.

4. Konkludując powyższe rozważania, Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń, w zakresie wskazanym w sentencji wyroku nie narusza konstytucyjnego nakazu równej ochrony na podstawie art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji.

Z tych względów Trybunał Konstytucyjny orzekł jak w sentencji.